

TRANSPUNEREA ELEMENTELOR PORTULUI TRADIȚIONAL BASARABEAN (ÎNC. SEC. XX) ÎN ȚINUTĂ VESTIMENTARĂ MODERNĂ

Alexandrina MELNIC

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *Lucrarea de față reprezintă un studiu teoretico-aplicativ asupra portului tradițional basarabean, evidențind particularitățile morfologice și ornamentale ale acestuia. Studiul teoretic permite identificarea specificului portului din aspectul componentelor principale ale acestuia, specificul ornamentării materialelor. Valoarea aplicativă este conturată prin realizarea unui model vestimentar ce păstrează unele trăsături specifice costumului tradițional și îmbină tendințele actuale în modă.*

Cuvinte-cheie: *port, tradiție, Basarabia, ornament, valorificarea, ținută*

„Încultură nimic nu trebuie pierdut, totul trebuie transmis și reînnoit”
(Constantin Noica)

Imensul tezaur folcloric al poporului nostru constituie o componentă valoroasă a acestei moșteniri. Familiarizarea cu valorile naționale materiale, renașterea și valorizarea tradițiilor reprezintă obiective primordiale în menținerea patrimoniului.

Moștenirea culturală, roșturile practice, sociale și simbolice transmise prin intermediul pieselor de port sunt foarte importante. Este o dovadă a modului de viață, a existenței cu toate trăsăturile sale distinctive. Costumul tradițional este foarte valoros pentru procesul de cunoaștere, studiere și valorificare a acestei moșteniri.

Până la sfârșitul secolului XVIII-lea confecționarea în condiții casnice după tipare vechi, a portului popular era un fenomen unitar.

O etapă distinctă în dezvoltarea costumului tradițional a început în anii '20 ai secolului al XX-lea și a durat până prin anii 30 ai aceluiași secol. În contextul construirii identității naționale, erau modele de inspirație costumele vechi și se păstrau în patrimoniul familiilor. Cele mai reușite piese vestimentare realizate în acea perioadă și ajunse până la noi și-au găsit locul potrivit în colecțiile muzeale.

Caracteristica portului tradițional Basarabean

Costumul de bază constă din trei componente: *cămașa, catrința saufota și brâul*, fiecare reprezentând o clasă de obiecte, ce respectă tiparele consacrate. *Cămașa* acoperă cea mai mare parte a corpului, are cel mai bogat decor. Sunt trei tipuri principale de cămașă:

- *cămașa bătrânească,*
- *cămașa încrețită la gât sau cămașa cu altiță,*
- *cămașa cu umărar, în versiunea fără poale – ie;*
- *cămașa cu petic sau cămașa cu platcă,* intrată mult mai târziu în uz decât primele două care sunt arhaice.

În Moldova haina ce acoperă partea de la mijloc în jos a corpului femeii se numește *catrința* sau *foță*. Luând la bază după formă și decor această clasă vestimentară cuprinde următoarele piese:

1. *Catrința* de tipul I o singură foaie țesută de formă dreptunghiulară, cu fundalul negru și grupuri de dungi verticale pe la capetele înguste, iar în partea de sus și de jos a dreptunghiului fiind mărginită în mod obligatoriu de câte o bată colorată. Este prinsă la mijlocul femeii cu ajutorul brâielor.

2. O piesă similară ca formă și proporții, alcătuită tot dintr-o foaie dreptunghiulară, dar cu un decor total diferit de prima, este numită *foță* tip I. Vizual ea constă din două jumătăți suprapuse pe orizontală. Partea de sus are culoare indigo, iar partea de jos este portocalie, cu dungi subțiri despărțitoare de culoare albă. Este țesută din lână.

3. Se numește *catrință* și piesa alcătuită din două foi țesute din lână și prinse cu un brâuț. Când este îmbrăcată, o foaie a ei se situează dinainte, iar alta – la spate. Ea a fost folosită mai rar, ca o diferențiere a portului fetelor la nord și ca o piesă principală pentru toate femeile la sud, împărțind acest rol cu *catrința* de tip I la centrul teritoriului.

Conform vechii tradiții femeile purtau mai multe cingători, acestea având roluri practice, magice și simbolice.

Prima cingătoare este de culoarea naturală a lânii, având în toată lungimea lui dunguțe ornamentale de mai multe culori ce alternează vertical. Potrivit idealului de frumusețe din societatea tradițională, era înfășurat de mai multe ori în jurul mijlocului, încât să dea volum corpului.

A doua cingătoare, deja cu rol practic era chinga – o piesă ușoară, subțire, foarte îngustă. Astfel câte o bucată de chingă era prinsă la marginile de sus ale catrinței, pentru a lega această haină strâns în jurul mijlocului.

A treia cingătoare, cea de deasupra este frânghia (sau frângii), bârneța, baiera sau brăul puțin mai late și mai grosuțe decât chinga.

Figura 1. Tipuri de catrințe ale portului basarabean, Muzeul Național de Istorie și Etnografie Naturală

Studiind aspectul portului tradițional și analizând elementele acestuia, s-au evidențiat trăsăturile definitorii transpuse ulterior în model vestimentar care respectă astfel specificul portului tradițional, dar și tendințele actuale în modă.

Figura 2. Modele de stele în ornamentica tradițională covoarelor basarabene

Particularitățile ornamenticii

Străvechile semne pentru descriere/comunicare încă din spațiul carpato-danubiano-pontic au evoluat în motivele decorative simbolice pe care le recunoaștem în prezent, printre care sunt motivele cosmomorfe/astrale. Acestea (luna, soarele, stelele) reprezintă corpuri sau fenomene cosmice care au avut o influență permanentă asupra omului. *Steaua*, numită și *luceafăr*, are o largă răspândire pe țesăturile moldovenești, și o varietate de înfățișări: *stea simplă, îngemănată, împlinită, deschisă, jumătate de stea, îmbrobodită, în patru, șase și opt colțuri*.

Ca motiv decorativ, este considerată călăuză în viața noastră. Destul de frecventă este *steaua cu opt colțuri* sau *colul morii*. Aceasta simbolizează motorul timpului și energia regeneratoare.

În esență, toate ornamentele cu rang de simbol și valențe arhetipale reprezintă Cosmosul – fiind abordate în semnificații simbolice, de la credințe la mituri și invocări conferindu-le o anumită originalitate.

În urma studiului teoretic al portului tradițional basarabean și identificării trăsăturilor specifice ale acestuia, s-a propus elaborarea unui model vestimentar - rochie pentru femei. Cea mai impresionantă piesă vestimentară - fota a servit drept sursă de inspirație pentru crearea acestui ansamblu.

Transpunerea trăsăturilor sursei s-a realizat prin intermediul următoarelor aspecte efectuate în etape:

1. Studiul portului tradițional basarabean din colecția Muzeului de Istorie și Etnografie Naturală (figura 3) și din sursele bibliografice;

Figura 3. Fragment din colecția de porturi basarabene, Muzeului Național de Istorie și Etnografie Naturală

2. Interpretarea costumului din prisma trăsăturilor morfologice ale acestuia, în special – fota și cămașa. Forma fotei, împreună cu volumul și forma mânecii cămășii este explorată și transpusă într-o serie de schițe. (Figura 4);

3. Studiul și adaptarea ornamentului tradițional (steaua) și a modalității de amplasare ale acestuia (friză), determinând tehnica de realizare. (Figura 4);

Figura 4. Soluționarea formei și tipului de decor într-o serie de schițe

4. Alegerea materialelor textile și identificarea modalităților de decorare utilizate în realizarea modelului;

5. Realizarea constructiv-tehnologică a modelului vestimentar. (Figura 5).

În urma unui proces de creație s-a realizat o ținută vestimentară în care s-au combinat trăsăturile distincte ale portului tradițional basarabean, ținând cont și de tendințele actuale în modă. Sintetizarea valorilor naționale într-o piesă vestimentară actuală permite existența continuă a poporului nostru.

Figura 5. Aspectul exterior final al modelului realizat

Concluzii

Portul tradițional este simbolul de bază a identității unei națiuni, prezentând trăsăturile definitorii. Persoana care poartă costumul tradițional poate deodată fi recunoscut ca fiind membru al unei comunități cu valorile sale specifice.

Studiul a oferit căptarea trăsăturilor distincte ale portului tradițional basarabean, la modul de amplasarea a ornamenticii, și transpunerea acestuia prin prisma tendințelor actuale în modă într-o ținută vestimentară actuală, menținând astfel moștenirea culturală.

Societatea noastră la momentul actual conștientizează importanța solidarizării valorilor naționale mai ales în domeniul portului. Acesta reprezintă moștenirea noastră cu tot cu datinele și obiceiurile strămoșești, păstrarea cărora reprezintă oferirea existenței culturii noastre.

Bibliografie

1. Varvara Buzilă, *Costumul Popular din Republica Moldova*, Chișinău 2011;
2. Ludimila Moisei, *Ornamentica țeșăturilor tradiționale din Rep. Moldova*, Chișinău, 2015;
3. Materialele Muzeului de Istorie și Etnografie Naturală din Chișinău.